

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
ІНСТИТУТ БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
УКРАЇНСЬКЕ БІОГРАФІЧНЕ ТОВАРИСТВО

УКРАЇНСЬКА БІОГРАФІСТИКА
BIOGRAPHISTICA UKRAINICA

Збірник наукових праць

Випуск 3

Київ — 2005

Українська біографістика. Збірник наукових праць. Випуск 3. — К., 2005. — 374 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: В. С. Чипко, д.і.н., В. І. Попик, к.і.н. (відповідальні редактори), С. М. Ляшко, к.і.н., (заступник відповідального редактора), В. О. Горбик, д.і.н., В. М. Даниленко, д.і.н., член-кореспондент НАН України, Я. Д. Ісаєвич д.і.н., академік НАН України, І. Б. Матяш, д.і.н., О. С. Онищенко, д.філос.н., академік НАН України, М. М. Романюк, д.і.н., О. В. Бугаєва (відповідальний секретар)

Рецензенти: доктор історичних наук Л. А. Дубровіна,
член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук
В. І. Наулко

Друкується за рішенням Вченої ради Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського від 23 грудня 2003 р., протокол № 10

Збірник наукових статей та біографічних нарисів продовжує започатковану Інститутом біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у 1996 р. серію видань, присвячених теоретичним і методичним проблемам біографістики, як окремої історичної дисципліни. Проаналізовано стан і перспективи розвитку біографічних досліджень в Україні, висвітлено завдання створення в Україні національного електронного біобібліографічного науково-інформаційного ресурсу — «Українського біографічного архіву». Збірник містить велику кількість біографічних статей, оригінальних біографічних та генеалогічних розвідок. Розраховано на вчених, викладачів та студентів і аспірантів вищих навчальних закладів, працівників музейних та архівних установ, краєзнавців.

При передруку публікацій посилання на збірник «Українська біографістика» обов'язкове.

The collected papers and biographic essays continue the series of publications devoted to the theoretical and methodological problems of biographic studies as a separate historical discipline. This series was started by the Institute of biographic investigations of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine in 1996. The state and prospects of the development of biographic investigations in Ukraine are analyzed; the task of creating the national electronic bio-bibliographic scientific-information resource «The Ukrainian biographic archive» is set. The collection contains a large number of biographic papers, original biographic and genealogical investigations. The book is addressed to scientists, teachers, students and post-graduates of higher educational establishments, workers of museum and archive institutions, students of local history.

З М І С Т

<i>Від Редакційної колегії</i>	3
<i>Бугаєва О. В. В. С. Чишко</i> — учений-історик, біографіст, організатор науки	7

I. Теоретичні і методичні проблеми біографічних досліджень

<i>Попик В. І.</i> Проблеми розвитку біографічних досліджень та формування вітчизняних біобібліографічних інформаційних ресурсів	15
<i>Ляшко С.М.</i> Структура дефініції у біографістиці	27
<i>Яценко О. М.</i> Вимоги до бібліографічного оформлення праць Інституту біографічних досліджень: варіанти та відмінності	36

II. Матеріали до Українського біографічного словника

<i>Абрагамсон А. А. (Константинов В. О.)</i>	47
<i>Алданов М. О. (Зінченко Ю. І.)</i>	48
<i>Бензя П. А. (Білорус М. А.)</i>	50
<i>Дудченко І. С. (Долинна Л. Б.)</i>	51
<i>Дурдуківський В. Ф. (Даниленко В. М.)</i>	53
<i>Зубрицький Д. І. (Ляшко С. М.)</i>	54
<i>Зубрицький М. І. (Савіцький С. С., Ляшко С. М.)</i>	56
<i>Кавецький Р. Є. (Мосієнко С. В.)</i>	57
<i>Камінський Ф. Т. (Ляшко С. М.)</i>	59
<i>Кашенко М. Ф. (Готра О. Б.)</i>	60
<i>Лагута М. Д. (Береза І. Ю.)</i>	62
<i>Лазаренко О. М. (Шкурко М. Т.)</i>	63
<i>Мельник О. П. (Рева Л. Г.)</i>	64
<i>Миронець І. Д. (Береза І. Ю.)</i>	64
<i>Міяковський В. В. (Ляшко С. М.)</i>	65
<i>Осьмак (Осьмаков) К. І. (Лук'янчук О. С.)</i>	67
<i>Погій Іпатій (Адам Львович) (Мельник Н. І.)</i>	68
<i>Рудичів І. О. (Стрельський Г. В.)</i>	71
<i>Скорульський М. А. (Бугаєва О. В.)</i>	72
<i>Тарле Є. В. (Малій О. В.)</i>	75
<i>Шафонський О. Ф. (Галь Б. О.)</i>	79
<i>Яцковська Н. Л. (Долинна Л. Б.)</i>	81

III. Біографічні та генеалогічні розвідки

<i>Філіпченко Б. М.</i> Історія роду Філіпченків	82
<i>Ковальчук В. М.</i> Микола Баллін — фундатор кооперативного руху в Україні	106
<i>Миронець Н. Р.</i> Барон Ф. Р. Штейнгель — представник волинської гілки російсько-німецької родини Штейнгелів	112
<i>Костриця М. Ю.</i> Священики — краєзнавці і дослідники Волині.	124
<i>Галькевич Т. А.</i> Нові сторінки до творчої біографії В. О. Котарбінського	136
<i>Ляхоцький В. П.</i> З роду української шляхти (сторінки з життєпису Миколи Василька)	141
<i>Лобода Т. М.</i> Перерваний політ, або спроба реконструкції життєвого та творчого шляху Трохима Зінківського	170
<i>Стрельський Г. В.</i> Творче життя і трагічна смерть М. А. Славінського	175
<i>Чабан М. П.</i> Книгар Дмитро Лисиченко	180
<i>Білорус М. А. С. І.</i> Березняк та його діяльність у 1917–1918 рр.	185
<i>Тріпутіна Н. П., Рябенко О. К., Білостоцький М. О.</i> Історія щасливої людини (Б. П. Остащенко-Кудрявцев)	193
<i>Дручек О. В., Савенок Л. А.</i> Українознавець з Поділля (К. О. Копержинський)	202
<i>Марусик Т. В.</i> Актор і громадський діяч Хризант Кудринський: штрихи до портрета	208
<i>Івченко І. С.</i> З історії дендрологічних династій	215
<i>Рева Л. Г.</i> Українське коріння творчості Сергія Бондарчука	222
<i>Ляшко С. М.</i> Легенда футболу — Віктор Колотов	232

IV. Історія крізь призму біографістики

<i>Ходоровський М. Д.</i> Українці в масонському русі Російської імперії XVIII ст.	239
<i>Черкасова К. Т. О.</i> Паліцин і художня культура Слобожанщини кінця XVIII–початку XIX ст.	248
<i>Папанова В. А.</i> Академік П. І. Кеппен — дослідник стародавньої Ольвії	260

<i>Михальський І. С. М. Залізник — публіцист: джерелознавчі аспекти історії українських політичних партій початку XX ст.</i>	<i>267</i>
<i>Бугаєва О. В. Маловідомі сторінки діяльності Музичного товариства імені М. Леонтовича</i>	<i>276</i>

V. Джерела біографічних досліджень

<i>Устиновський Д. В. Літературна біобібліографія як джерело збереження і передачі персоналогічної інформації</i>	<i>287</i>
<i>Дяченко Н. В. В. Завітневич в документах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського</i>	<i>301</i>
<i>Скорульська Н. Уривки спогадів про найдорожче (публікація Р. Андрієнко)</i>	<i>308</i>
<i>Бугаєва О. В. «Український музичний архів» як біографічне джерело</i>	<i>318</i>

VI. З досвіду біографістики

<i>Водотика С. Г. Персоналії вимір української історіографії 1920-х років: підсумки та перспективи дослідження</i>	<i>323</i>
--	------------

VII. Бібліографія, рецензії, інформація

<i>Яценко О. М. Данило Гусар Струк — вчений-енциклопедист української діаспори (матеріали до біобібліографії)</i>	<i>336</i>
<i>Мельник Н. І. Круглий стіл «Завдання розвитку вітчизняних біобібліографічних інформаційних ресурсів»</i>	<i>347</i>
<i>Попик В. І., Мельник Н. І. Круглий стіл «Українська біографістика»</i>	<i>352</i>
<i>Наші автори</i>	<i>359</i>
<i>Умовні скорочення</i>	<i>363</i>

CONTENTS

<i>From the Editorial Board</i>	3
<i>Bugayeva O. V. V. S. Chyshko — a scholar-historian, a researcher in biographic studies, planner of science</i>	7

I. Theoretical and methodological problems of biographic research

<i>Popyk V. I.</i> The problems of the development of biographic research and the creation of the national biobibliographic information resources	15
<i>Lyashko S. M.</i> The structure of definition in biographic studies	27
<i>Yatsenko O. M.</i> The requirements to the bibliographic formalities of the papers of the Institute of the biographic investigations: alternatives and distinctions	36

II. Materials for the Ukrainian Bibliographic Dictionary

Abrahamson A. A. (<i>Konstantynov V. O.</i>)	47
Aldanov M. O. (<i>Zinchenko Yu. I.</i>)	48
Benzya P. A. (<i>Bilorus M. A.</i>)	50
Dudchenko I. S. (<i>Dolynna L. B.</i>)	51
Durdukivs'ky V. F. (<i>Danylenko V. M.</i>)	53
Zubryts'ky D. I. (<i>Lyashko S. M.</i>)	54
Zubryts'ky M. I. (<i>Savits'ky S. S., Lyashko S. M.</i>)	56
Kavets'ky R. Ye. (<i>Mosiyenko S. V.</i>)	57
Kamins'ky F. T. (<i>Lyashko S. M.</i>)	59
Kashchenko M. F. (<i>Gotra O. B.</i>)	60
Laguta M. D. (<i>Bereza I. Yu.</i>)	62
Lazarenko O. M. (<i>Shkurko M. T.</i>)	63
Mel'nyk O. P. (<i>Reva L. G.</i>)	64
Myronets' I. D. (<i>Bereza I. T.</i>)	64
Miyakovs'ky V. V. (<i>Lyashko S. M.</i>)	65
Os'mak (Os'makov) K. I. (<i>Luk'yanchuk O. S.</i>)	67
Potiy Ipatiy (<i>Adam L'vovych</i>)(<i>Mel'nyk N. I.</i>)	68
Rudychiv I. O. (<i>Strel's'ky G. V.</i>)	71
Scorul's'ky M. A. (<i>Bugayeva O. V.</i>)	72
Tarle Ye. V. (<i>Maliy O. V.</i>)	75
Shafons'ky O. F. (<i>Gal' B. O.</i>)	79
Yatskovs'ka N. L. (<i>Dolynna L. B.</i>)	81

III. Biographic and genealogical investigations

<i>Philipchenko B. M.</i> The history of the Philipchenko clan	82
<i>Koval'chuk V. M.</i> Mykola Ballin — the founder of the cooperative movement in Ukraine	106
<i>Myronets' N. R. Baron F. R.</i> Shteingel — the representative of the Volyn branch of the Russian-German family of the Shteingels	112
<i>Kostryt'sya M. Yu.</i> The priests — students of local history and investigators of Volyn'	124
<i>Gal'kevych T. A.</i> The new pages to the creative biography of V. O. Kotarbins'ky	136
<i>Lyahots'ky V. P.</i> From the Ukrainian gentry (the pages from the biography of Mykola Vasyl'ko)	141
<i>Loboda T. M.</i> The broken flight, or the attempt to reconstruct the course of the life and creativity of Trohym Zin'kivs'ky	170
<i>Strel's'ky G. V.</i> — The creative life and tragic death of M.A. Slavins'ky	175
<i>Chaban M.P.</i> Creator of book-plait and publishing Dmytro Lysychenko.....	180
<i>Bilorus M. A. S. I.</i> Berezhnyak and his activities in 1917–1918	185
<i>Triputina N. P., Ryabchenko O. K., Bilostots'ky M. O.</i> The history of a happy man (B. P. Ostaschenko-Kudryavtsev)	193
<i>Druchek O. V., Savenok L. A.</i> Ukrainian studies researcher from Podillya (K. O. Koperzhins'ky)	202
<i>Marusyk T.V.</i> The actor and public figure Khryzant Kudryns'ky: the traits to the portrait	208
<i>Ivchenko I. S.</i> From the history of dendrologic dynasties	215
<i>Reva L. G.</i> The Ukrainian roots of Serhiy Bondarchuk's creative work	222
<i>Lyashko S. M.</i> The legend of football — Viktor Kolotov	232

IV. History in the light of biographic studies

<i>Khodorovs'ky M. D.</i> The Ukrainians in the Masonic movement of the Russian empire in the XVIII century	239
<i>Cherkasova K. T. O.</i> Palitsyn and the artistic culture of Slobozhanshchina at the end of the XVIII century—the beginning of the XIX century	248

<i>Papanova V. A.</i> The academician P. I. Keppen — a researcher of the ancient Olvia	260
<i>Mykhal's'ky I. S. M.</i> Zaliznyak — a publisher: the source study aspects of the history of the Ukrainian political parties at the beginning of the XX century	267
<i>Bugayeva O. V.</i> The little known pages of the activity of M. Leontovich Musical society	276

V. Sources of biographic investigations

<i>Ustynovs'ky D. V.</i> Literary bibliography as a source of keeping and transferring the personologic information	287
<i>Dyachenko N. V. V.</i> Zavitnevych in the documents of the Institute of the manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine	301
<i>Scorul's'ka N.</i> The fragments of the reminiscences about the most important (<i>publication by R. Andriyenko</i>)	308
<i>Bugayeva O. V.</i> «The Ukrainian Musical Archive» as a biographic source	318

VI. From the experience of biographic studies

<i>Vodotyka S. G.</i> Person linear dimension of the Ukrainian historiography of the 1920-s: the conclusions and prospects of the research	323
--	-----

VII. Bibliography, reviews, information

<i>Yatsenko O. M.</i> Danylo Gusar Struk — a scholar of encyclopaedic knowledge of the Ukrainian diaspora (materials to the biobibliography)	336
<i>Mel'nyk N. I.</i> The round table: «The task of the development of the national biobibliographic information resources»	347
<i>Popyk V. I., Mel'nyk N. I.</i> The round table «The Ukrainian biographic studies»	352
Our authors	359
Abbreviations	363

Побування. *Там само.* — С. 111–116: Кухар-Онишко Н. О. Ф. Т. Камінський і В. І. Гапкевич. *Там само.* — С. 117–119.

Архів: ЛАЗО. — Ф. Р-5747. Оп. №. — Спр. 537.

С. М. Ляшко

КАШЕНКО Микола Феофанович (07.05.1855, с. Веселе Олександрівського пов. Катеринославської губ. (тепер Запорізького р-ну Запорізької обл.)–29.03.1935, Київ) — біолог, зоолог, ембріолог, селекціонер, акадeмік Української академії наук.

Народився в багатолітній сім'ї збіднілих поміщиків, нащадків козаків. Закінчив із срібною медаллю катеринославську гімназію. Навчався на медичному ф-ті Московського ун-ту, де займався мікроскопічними дослідженнями під керівництвом відомого рос. зоолога А. П. Богданова (1875). Продовжив навчання на медичному ф-ті Харківського ун-ту, де повністю віддався науковій діяльності в ембріологічній лабораторії професора З. І. Стрельцова. По закінченні ун-ту зі ступенем медика та званням повітового лікаря (1880). М. Кашенка було залишено приватним асистентом при ембріологічній лабораторії. Вчений ступінь доктора медицини здобув після захисту дисертації «Епітелій людського хоріону та його роль в гістогенезі послідів» (1884). Протягом двох років викладав курси гістології та ембріології на медичному ф-ті Харківського ун-ту. 1886–88 М. Кашенко підвищував кваліфікацію

в лабораторіях Німеччини й Італії. Його роботи в галузі ембріології стали продовженням досліджень І. Мечнікова та О. Ковалевського. М. Кашенко розробив метод «графічного ізолювання», який дозволяв реконструювати загальну форму органів на основі вивчення гістологічних препаратів. Ученому належить пріоритет вивчення аномальних людських зародків. Роботи цього періоду друкувалися в міжнародних журналах та виданнях Харківського ун-ту.

Наприкінці 1888 М. Кашенка призначено професором кафедри зоології і порівняльної анатомії Томського ун-ту. Цей період життя і діяльності (1888–1912) приніс вченому звання заслуженого професора (1909), науковий авторитет, світове визнання. Він здобув в Московському ун-ті другий вищий ступінь — доктора зоологічних наук (1901). Його обрано членом ради Міжнародного анатомічного т-ва, а також т-в природодослідників при Петербурзькому, Харківському, Томському і Київському ун-тах. З метою дослідження фауни Сибіру і збирання матеріалів для зоологічного музею М. Кашенко здійснив ряд наукових експедицій. Поряд із зоологічними дослідженнями, його наукові інтереси спрямовувалися на вивчення нових плодових рослин. Ученого справедливо вважають основоположником наукового плідництва.

1912 М. Кашенко разом із родиною повернувся в Україну. Працюючи на посаді професора агрономічного ф-ту Київського політехнічного ін-ту, продовжив дослідити шодо акліматизації південних пло-

МАТЕРІАЛИ ДО УКРАЇНСЬКОГО БІОГРАФІЧНОГО СЛОВНИКА

лових рослин. 1918 брав участь в роботі Комісії по виробленню законопроектів про заснування Української академії наук. В цьому ж році обраний академіком фізико-математичного відділу УАН (1918), головою фізико-математичного відділу, кафедри акліматизації. Комітет по вивченню фауни України при цьому відділі УАН (1919). Учений багато зробив як організатор і засновник Зоологічного музею УАН та Акліматизаційного салу ВУАН (1931–35). М. Кашенком було засновано Музей акліматизації. Досягнення Салу висвітлювались в «Виданнях Київського акліматизаційного салу при ВУАН».

У галузі акліматизації головну увагу М. Кашенко зосередив на вивченні та виведенні районуваних сортів плодово-ягідних рослин, придатних для вирощування в Північній частині України, передусім нових сортів персиків, абрикосів, винограду, яблунь. Велику увагу учений також приділяв інтродукції і селекції лікарських рослин.

У 1944 р. в зв'язку зі створенням в системі Академії наук УРСР Ботанічного салу, до його складу передано Київський акліматизаційний сал, якому було присвоєно ім'я Миколи Феофановича Кашенка.

Тв.: Эпителий человеческого хоридона и его роль в гистогенезе послела. — Х. 1884: Что такое мезенхима // Изв. Импер. Томск. ун-та. — 1896. Кн. 10: Определитель млекопитающих животных Томского края // Изв. Импер. Томск. ун-та. — 1901. Кн. 18: Обзор млекопитающих Западной

Сибири и Туркестана. // Изв. Импер. Томск. ун-та. — 1905. Кн. 27: Новые исследования по маммологии Забайкалья // Ежегодник Зоол. Музея Импер. Академ. Наук. — 1912. Т. XVII. — № 2–3: Возможно ли в нас плодоводство? // Памятная книжка Томской губернии на 1908 г.: Наделы сибирского садоводства // Плодоводство. — 1908. — № 4: Научные основания и практическое значение гибридизации // Естествознание и география. 1910. Т. XV. — 1: Первые шаги моего акклиматизационного питомника в Киеве // Садовод. 1914: На помощь Киевскому акклиматизационному салу в Киеве. — К.: УАН. 1925: Огляд діяльності київського Акліматизаційного салу в відділі лікарських рослин за перший період його існування (з року 1915 по 1921) // Праці Фіз.-мат. Відділу Укр. АН. — 1927. — С. 3–13. Т. 5. — Вип. 4. — К.: Перетворення живої природи. — К.. 1928.

Лит.: Лаптев И. П. Н. Ф. Кашенко как зоолог и исследователь фауны Сибири // Ученые записки Томск. гос. ун-та. 1950. — № 15: Маркевич А. П. и Квитницкий-Рыжов Ю. Н. Научная деятельность Н. Ф. Кашенко в области зоологии // Известия АН СССР. Сер. биол. 1951. — № 4: Квитницкий-Рыжов Ю. Н. Эмбриологические исследования к 100-летию со дня рождения Н. Ф. Кашенко // Архив анатомии, гистологии, эмбриологии. — Л., 1955. — Т. XXXII. — № 4: Иогансен Б. Г. К 100-летию со дня рождения Н. Ф. Кашенко // Тр. Томск. гос. ун-та. 1956. — Т. 142: Гришко М.

М. Акалемік М. Ф. Кашенко — видатний біолог-мічурінець. — К.: 1951: Члени-засновники НАН України. — К.: 1998.

О. Б. Готра

ЛАГУТА Микола Дмитрович (22.11.1895. м. Миколаїв—25.11.1937) — педагог, історик, краєзнавець на Миколаївщині.

Походив з родини майстра-котляра Миколаївського адміралтейства. Освіту здобув в народній початковій школі, потім в гімназії, яку закінчив в 1914. У 1915 вступив на історико-філологічний ф-т Новоросійського ун-ту. Навчання було перервано революцією. 1919 М. Лагута повернувся до Миколаєва, де працював учителем в І-й вищій початковій школі, в гімназії ім. І. Франка. Був активним членом місцевої «Просвіти», в якій познайомився з багатьма свідомими українцями. Працював в газеті «Степова Україна». 1919 М. Лагута вступив до УПСР (боротьбистів), працював секретарем редакції партійної газети «Революційна боротьба».

У період окупації Миколаєва ленінцями М. Лагута був мобілізований в студентську роту і служив в м. Сімферополі, за що пізніше був заарештований миколаївською «ЧК». 1922–23 працював викладачем українознавства, всесвітньої літератури, краєзнавства, діалектології, історії мови миколаївського ІНО, в торговій школі № 3, на курсах мови та літератури в ралпартшколі, на вечірньому робітфакі, завідував

литячим бубликом, де знаходилося на той час 350 літей.

Захоплення краєзнавством зробило його активним членом історико-краєзнавчої секції Миколаївської наукового при ВУАН т-ва. Разом з місцевим краєзнавцем *Ф. Т. Камінським* він 1923 організовував Історичне т-во ім. М. Аркаса. Захоплювався археологічними дослідженнями Півдня України. Ним була видалена книжка «Історичні місця, пам'ятки старовини і мистецтва на Миколаївщині» (1926), краєзнавча робота «Хронология главнейших исторических событий города Николаева» (1927), книжка «Забытый художник» про українського живописця, академіка Р. Г. Свдковського, який жив і творив в м. Очакові. Його нарис з історії Миколаївщини друкувалися в періодичній пресі, в збірках «Вся Николаевщина» (1928), «Життя і революція» (1926), «Географическом сборнике» (1926).

Талановитий педагог, М. Лагута опікувався злібними студентами, сприяв їх зацікавленню науковою роботою. Серед його учнів — С. Крижанівський (нині відомий дослідник української літератури, поет Ю. Блохін (Бойко-Блохін) відомий науковець Українського вільного університету в Мюнхені.

У 1930 М. Лагута був засуджений по справі «СВУ» до 3 років умовного покарання. Повернувшись до Миколаєва (1932), влаштувався на роботу до історико-археологічного музею, де працював до 1935. Організовував при музеї гурток юних краєзнавців. 2.09.1937 був знову заарештований, звинувачений в антира-